

УДК 348:271.5-46:355.1(477) «2014-2017»

ВЕДЕНЄЄВ Д.В.,

ТУРЧАК О.В.

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ В ХОДІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: РИЗИКИ ПРАЦІ ТА ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО І ГРОМАДСЬКОГО ВИЗНАННЯ

Стаття присвячена одній з найважливіших проблем сучасної історії України, а саме, розвитку волонтерської ініціативи громадянського суспільства України. Українсько-російська війна на східному кордоні неабияк згуртувала націю у боротьбі проти єдиного ворога і надала нового поштовху для волонтерського руху. Завдяки волонтерським ініціативам державі на початковому етапі війни вдалося уникнути багатьох економічних та соціальних труднощів у забезпеченні її Збройних Сил. Про значення і вагу волонтерського руху свідчать різноманітні форми визнання їхнього внеску (як державного так і громадського) у зміцнення обороноздатності країни. У статті з'ясовано та наголошено на ризиках праці з якими зустрічаються волонтери у ході своєї благодійної та вельми необхідної діяльності.

Ключові слова: волонтерська діяльність, волонтерська організація, волонтерський рух, громадянське суспільство, ризики праці, форми державного і громадського визнання.

Актуальність проблеми. Волонтерський рух може набувати найрізноманітніших форм від обопільної допомоги до суспільно-корисної праці під час криз природного, техногенного та військового характеру. Агресія Російської Федерації проти України у 2014 р. стала каталізатором розвитку волонтерського руху в Україні. В його становленні та розвитку можна виділити два періоди, що кардинально відрізняються між собою ідеологічною метою. На початковому періоді цього процесу

Веденєєв Дмитро Валерійович, доктор історичних наук, професор, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії (військово-історичних досліджень) Наукового центру Сухопутних військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

Турчак Олександр Володимирович, доктор юридичних наук, доцент, начальник науково-дослідної лабораторії (військово-історичних досліджень) Наукового центру Сухопутних військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Веденєєв Д.В., Турчак О.В., 2018

визначальним принципом був захист людської гідності, а в наступному – захист української державності. На нашу думку, проблематиці ризиків праці активістів волонтерського руху в історичній літературі приділено недостатньо уваги. Цей масив лише чекає на свого дослідника. Однак слід відзначити, що робота у цьому напрямі вже ведеться. На нашу думку, варто згадати електронний ресурс – «Книга пам'яті полеглих за Україну», де закарбовані всі бойові та небойові втрати, яких зазнала Україна в районі проведення АТО. Чимало роботи у цьому напрямі проводять пошуківці місії "Евакуація-200" ("Чорний тюльпан"), офіцери відділу пошукової роботи Управління цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України, науковці Українського інституту національної пам'яті, волонтери тощо.

Метою даної статті є огляд тих ризиків праці, які супроводжують волонтерську діяльність, пов'язану з російсько-українською війною, та представлення форм державного і громадського визнання активістів волонтерського руху.

Виклад основного матеріалу. Розвиток й структурно-функціональні трансформації волонтерського руху відбуваються під вирішальним впливом та у контексті розв'язання загальнодержавних проблем, становлення інститутів громадянського суспільства з урахуванням соцікультурної специфіки українського народу. Станом на 1 квітня 2014 р. в Україні було зареєстровано майже 78 тис. громадських організацій, понад 15 тис. благодійних осередків, понад 1500 органів самоврядування населення [1].

Волонтерські об'єднання, що «виросли» на ґрунті громадянської активності, стали суб'єктом державної політики, помітним елементом видозмін соціальної структури українського суспільства, їх становище та внутрішні процеси у волонтерському середовищі віддзеркалюють значущі тенденції соціально-економічного й безпекового порядків, властивих Україні.

Із 2014 р. значно зросла частка громадян України, залучених до благочинної та волонтерської діяльності. Соціологічне дослідження Фонду «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» (спільно з КМІС) показало, що 32,5% українців лише протягом травня-вересня 2014 р. переказували кошти на рахунки

української армії. Ще 23% громадян скористалися допомогою благодійних фондів і волонтерських організацій, передавши кошти, речі та продукти саме через ці громадські інституції. 9% громадян брали участь у магазинних акціях, купивши товари за списками для потреб армії та передавши їх волонтерам. Особисто допомагали вимушеним переселенцям речами та грошима 7% українських громадян. Безпосереднім збором коштів, ліків, речей та доставкою їх в зону проведення АТО займалися 3% [2,с.15].

Волонтерство стало каталізатором настроїв соціуму. Так, за даними загальнонаціонального опитування Фонду «Демократичні ініціативи» та Київського міжнародного інституту соціології (8-20 жовтня 2015 р.), половина респондентів вважала, що за останні два роки зросла «готовність громадян до захисту своїх прав, свобод та гідності, а також їх прагнення до об'єднання через створення громадських організацій та рухів». Водночас 57% опитаних проявляють дедалі більшу готовність безоплатно приділяти свій час суспільно корисним справам; 60% відзначають зростання готовності громадян України до пожертвування особистих коштів на корисні справи; 41% – їх всезростаючу зосередженість на громадській діяльності; 43% впевнені у тому, що зросла готовність громадян до активної участі в політиці; 44% побачили посилення інтересу до участі у контролі за діяльністю влади [2,с.15].

Громадяни віддають належне суспільнокорисній діяльності громадських організацій, особливо виокремлюючи ті, діяльність яких спрямована на благодійність (49%) та волонтерську діяльність (48%). Лідерами суспільної довіри у 2014 – 2015 роках стали волонтери (у грудні 2015 р. їм довіряли 68%, не довіряли – 19%) та громадські організації (61%) [3,с.9]. Такі уподобання громадян виявилися стійкими. Так, за даними Інституту Горшеніна, станом на лютий 2016 р. найвищим рівнем довіри користувалися волонтери й структури громадянського суспільства – безпосередньо волонтерам довіряло 71,3% і відмовляло у довірі 19,4% опитаних [4].

Промовистою ознакою громадської самоорганізації стало поширення в суспільстві доброчиності й волонтерської діяльності, що пов'язані з військовим конфліктом. Як зазначають спеціалісти Національного інституту стратегічних досліджень

при Президентіві України, моніторинг ставлення до волонтерства та переселенців з Криму і Донбасу наприкінці 2014 р. показав, що «більшість жителів України, стурбованих ситуацією на Сході України, переказували гроші (52,7%), приносили речі або продукти харчування у благодійні фонди або волонтерські організації (40%); 27,8% респондентів купували продукти із специфічним маркуванням, яке вказувало на те, що частина прибутку від їх продажу піде на потреби армії; 25,2% респондентів самостійно купували речі та продукти, необхідні військовим та вимушеним переселенцям» [3,с.20 – 21].

Що стосується оцінки ефективності у протидії загрозам національній безпеці, то респонденти найвище оцінили (за 5 бальною шкалою де 5 означає «максимально ефективну») передусім волонтерські організації (3,98), добровольчі батальйони (3,69), Національну гвардію (3,36), Збройні Сили (3,25). Правоохоронні, безпекові та інші органи державної влади – Державна прикордонна служба, СБУ, МВС, Президент, Міністерство оборони, Генеральний штаб ЗСУ, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України – отримали оцінки нижче 3 балів [3,с. 25]. Волонтерство тісно взаємодіє із діаспорою, виходить у світовий інформаційний простір [2, с.17 – 18].

На жаль, у ході виконання волонтерської місії є людські втрати. Згідно з даними сайту «Книга пам'яті полеглих за Україну» Національного військово-історичного музею, загальні безповоротні втрати (загиблі й померлі) учасників волонтерського руху обчислювалися у щонайменше 14 осіб. Крім цього, загинуло два співробітники волонтерської групи «Аеророзвідка». Для порівняння зазначимо, що станом на грудень 2017 р. згаданий сайт обчислював (поіменно) загальні безповоротні бойові та санітарні втрати ЗСУ у 3780 осіб.

Загибель цивільних осіб – добровільних помічників Збройних Сил та інших військових формувань України відбулася за різних обставин. Умовно можна виокремити такі групи причин (обставин) смерті волонтерів:

1) *Ексцеси (військові злочини, кримінальні прояви) у зоні бойових дій на Сході України.* Такі випадки властиві для перших місяців збройного протистояння, яким були особливо притаманні характерні для подібних ситуацій в історії людства спалахи

взаємної ненависті та немотивованої жорсткості, втягування у вир протистояння осіб девіантної поведінки, «демотивація» противника. Найбільш вражаючим випадком стало жорстоке вбивство (кількома пострілами у голову після тортур) 25 червня 2014 р. (за іншими даними – 28 червня) у с. Горбачево-Михайлівка Моспінської міськради Донецької обл. 16-річного Степана Чубенка. Юнак – спортсмен, футбольний «ультрас», симпатик праворадикальних ідей, брав участь у сутичках з «Беркутом» у Києві, а згодом у Краматорську надавав допомогу українським військовослужбовцям водою, харчами і засобами гігієни.

Згідно з основною версією, при поверненні потягом з Києва С. Чубенко був затриманий бойовиками незаконного збройного формування (НЗФ) «Керч», вивезений і вбитий за носіння української символіки та обстоювання своїх поглядів. Лише у жовтні тіло юнака було віднайдено, ексгумовано та упізнано матір'ю. У червні 2017 р. він посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ст., а також знаком «Народний Герой України» (травень 2016 р.). На загальноосвітній школі № 12 м. Краматорська відкрито меморіальну дошку С. Чубенку, біля стадіону встановлено пам'ятний знак, започатковано міський футбольний чемпіонат його пам'ятю [5].

10 серпня 2014 р. у с. Переможне Лутугінського району Луганської області бойовиками самопроголошеної ЛНР застрелено (докладні відомості відсутні) подружжя волонтерів – уродженців Луганщини О. Куліш (1968 р.н.) та В. Альохіна (1973 р.н.), які посмертно нагороджені відзнакою «Народний Герой України» (травень 2016 р.) [6].

2) *Безпосередня загибель під час виконання місії внаслідок бойових дій.* Тут слід згадати таких осіб [7]: М. Чорний (1985 р.н.) зник безвісті 23 червня 2014 р. під час волонтерської місії в районі м. Дебальцеве. Згодом тіло знайдено та ексгумовано волонтерами пошукової організації «Евакуація-200». Похований як невідома особа, перепохований після ідентифікації за аналізом ДНК. Тіло мало вогнепальні поранення. Обставини загибелі М. Чорного демонструють звивисту долю учасників добровольчого руху та складність в правовому оформленні їх статусу. Так, за даними поліції, він «подружився на Майдані з категорією осіб, які в подальшому створили громадську організацію і хотіли заснувати охоронну фірму «Чорні крила України».

У червні 2014 р. М. Чорнийще з одним членом організації поїхав у зону АТО доставити туди гуманітарну допомогу. Після трьох днів зв'язок з ними обірвався. Інформації про подальше місце перебування цих осіб немає. У зону АТО з волонтером їхали й інші товариші, але їх осіб поки що не встановили. Жодної інформації про те, що хтось із них брав участь в бойових діях, наразі немає. Розшук триває [8].

Ю. Пізняк (1963 р.н.), загинув 14 серпня 2014 р. при спробі прориву бойовиків через блок-пост «Слов'янка-кордон» у Донецькій обл. Посмертно нагороджений орденом «За заслуги» III ст.;

Р. Шлюсар (1983 р.н.), загинув 18 грудня 2014 р. під Лисичанськом Луганської обл. під час волонтерської подорожі від нічного вибуху гранати на блокпосту;

В. Боднар (1970 р.н.), загинув під час волонтерської подорожі 17 травня 2015 р. біля с. Троїцьке Попаснянського району Луганщини. Його автомобіль підірвався на фугасі. Разом з ним загинули два військовослужбовці та волонтер Г. Євдокименко, про якого немає докладних відомостей;

В. Нестеренко (1954 р.н.), волонтер – майстер з ремонту озброєння 56-ї мотопіхотної бригади ЗСУ. Загинув під час нічного обстрілу у Волноваському районі від ураження уламком снаряду. У минулому офіцер, учасник миротворчої операції в Африці;

С. Астахов (1971 р.н.), помер у жовтні 2016 р. від опіків, отриманих під час обстрілу з РЗСВ «Град» влітку 2015 р. на Донеччині, під час волонтерської місії.

3) *Смерть внаслідок загострення захворювань, викликаних стресовими навантаженнями під час виконання волонтерських завдань:*

В. Юрченко (1969 р.), підполковник запасу, колишній начальник штабу батальйону 95-ї окремої аеромобільної бригади. «Володимир Миколайович Юрченко від початку війни на сході України – з літа 2014 р. – покинувши свій будівельний бізнес, за покликом серця почав їздити у найгарячіші точки АТО в якості волонтера. Неодноразово доставляв продукти, військове спорядження і ліки в Донецький аеропорт, с. Дебальцеве, с. Піски, вивозив поранених, потрапляв під кулі, артобстріл», – йдеться

про самовіддану діяльність двічі пораненого офіцера-волонтера у сучасній публікації [9]. 2 лютого 2015 р. він несподівано помер від інфаркту міокарда, посмертно відзначений орденом «Богдана Хмельницького» III ст.

С. Капранчук (1964 р.), учасник бойових дій (батальйон «Донбас»), згодом – волонтер. 9 листопада 2016 р. помер від гострого інфаркту міокарда.

До цієї ж групи слід включити волонтера, що помер від розриву серця у жахливих умовах ексгумації тих, що пропали без вісті, вояків у рамках проекту МО України «Евакуація-200». Волонтери організації працювали у ризикованих умовах бойових дій, на лінії розмежування тощо, але спромоглися знайти та вивезти до 800 останків загиблих [10].

Добровольча структура «Аеророзвідка» визначила свій статус як «волонтерський проект для допомоги армії України». Її учасники ставили за мету забезпечити підрозділи Державної прикордонної служби України та ЗСУ, які діють в зоні АТО, безпілотними літальними апаратами [11]. Характер втрат цієї групи – це бойовий характер внаслідок тісної взаємодії із ЗС України, в тому числі і в зоні проведення АТО.

18 грудня 2014 р. під час роботи з військовослужбовцями на Яворівському полігоні від смертельних травм від вибуху заряду БПЛА загинув інженер, ст. лейтенант запасу Ю.А.Грачшов (Київ), 1975 р.н., позивний «Ірокез». Імовірно, йшлося про випробування моделі ударного БПЛА. У 2015 р. він був посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ст.[12]

Наступною жертвою став «засновник та ідеолог» (за визначенням колег і ЗМІ) самої групи «Аеророзвідка», киянин, інженер за освітою В. Кочетков-Сукач («Чубака», 1971р.н.). Він загинув від вибуху міни-розтяжки 15 березня 2015 р. біля с. Красногорівка Донецької обл. під час виконання завдання із ведення аеророзвідки. Волонтер посмертно відзначений орденом Богдана Хмельницького III ст., що властиво для нагородження офіцерів – учасників бойових дій.

Станом на грудень 2017 р. достеменно відомо про загибель принаймні 16 волонтерів, що діяли безпосередньо в зоні АТО. У переважній більшості випадків це пов'язано із перебуванням у зоні активних бойових дій, смузі вилазок диверсійних груп,

мінування місцевості, в інших ризикованих ситуаціях. Відомий приклад, коли під час боїв за Донецький аеропорт влученням міни була виведена з ладу машина, на якій вивозила поранених відомий волонтер Т. Ричкова.

Потребує подальшого з'ясування кількість поранених серед волонтерів, що дозволить яскравіше уявити їх внесок у зміцнення обороноздатності України, особисту звитягу, дослідити драматичні обставини виконання волонтерської місії.

Стосовно відзначення активістів волонтерської діяльності державними нагородами, то така практика була започаткована вже влітку 2014 р. З нагоди річниці незалежності України, 23 серпня Указом Президента України було відзначено велику групу волонтерів: орденом «За заслуги» III ст. – 17 осіб; княгині Ольги III ст. – 7, медаллю «Захиснику Вітчизни» – 9; медаллю «За працю і звитягу» – 2 особи.

Відзначення внеску волонтерів стало частиною «державного ритуалу» і відбувається з нагоди Дня Незалежності, Міжнародного дня волонтера (напр., ордени отримали 17 волонтерів одночасно), Міжнародного Жіночого дня (у 2015 р., скажімо, з-поміж 31 нагороджених орденами жінок 12 вважалися відзначеними як волонтери), інших державних свят.

Значна група волонтерів удостоєна відомчих відзнак військових формувань та інших відомств України, передовсім – Міністерства оборони України. У зв'язку з цим наказом очільника оборонного відомства від 9 грудня 2015 р. № 705 внесено зміни у «Положення про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства оборони України». Стосовно волонтерів, Положення передбачає низку відзнак, які можуть бути застосовані до активних добровільних помічників армії. Серед них, передовсім, відзнаки:

Медаль «За сприяння Збройним Силам України», якою нагороджуються працівники ЗС України та інші особи за значний особистий внесок у справу розвитку Збройних Сил України, плідну співпрацю з Міністерством оборони України та інші видатні заслуги перед Збройними Силами України;

Медаль «Захиснику України», якою нагороджуються військово-службовці та працівники ЗС України, інші особи за особисту мужність і героїзм, незламність духу, проявлені в захисті

державного суверенітету та територіальної цілісності України, активну громадську та волонтерську діяльність, зразкове виконання військового (службового) обов'язку в умовах, пов'язаних з ризиком для життя, та інші видатні заслуги перед ЗС України;

Медаль «За розвиток військового співробітництва»: нагороджуються особи старшого та вищого офіцерського складу, працівники ЗС України, а також інші особи за вагомий внесок у справу розвитку співробітництва у військовій сфері, підтримання миру та дружніх відносин між збройними силами держав;

Медаль «За зміцнення обороноздатності»: нагороджуються особи старшого та вищого офіцерського складу, а також інші особи за особистий внесок у справу зміцнення обороноздатності держави, підтримання високої бойової готовності військ (сил) [13].

Значна кількість волонтерів отримала недержавні відзнаки. Серед них – недержавна нагорода «Орден «Народний Герой України» (запроваджена з приватної ініціативи 2015 р.). Цю відзнаку можуть отримувати і волонтерські організації [14]. Спектр державних і недержавних відзнак, якими нагороджено волонтерів, дуже широкий. Серед них – відомчі, регіональні відзнаки, відзнаки громадсько-політичних об'єднань, навіть окремих військових частин тощо.

Для ілюстрації наведемо приклад відомого харківського волонтера Р. Доніка, який упродовж серпня 2014 р. – серпня 2016 р. отримав такі нагороди та відзнаки: орден «За заслуги» III ступеня; орден Богдана Хмельницького III ступеня; нагородний годинник від Президента України; відзнаку Міністерства оборони України «Вогнепальна зброя» (2014 р.); знак народної пошани «Орден «Єдність та воля»» Всеукраїнського об'єднання «Крайна»; двічі медаль «За гідність та патріотизм» Всеукраїнського об'єднання «Крайна»; відзнаку Міністра оборони – медаль «За сприяння Збройним Силам України» [15].

Своєрідною формою заохочення волонтерів стало їх включення у рейтинги впливовості в Україні. Визначаючи рейтинг 100 найвпливовіших жінок 2014 р., журнал «Фокус» на перше місце поставив образ «Жінки миру», куди віднесено, переважно, «волонтерів АТО» – загалом 12 жінок [16].

Відповідні кроки вживаються центральними органами влади для заохочення й підвищення соціального статусу волонтерів, які безпосередньо діяли у зоні проведення АТО. Відзначимо, що Українська держава запровадила виплату одноразової допомоги пораненим волонтерам та сім'ям загиблих волонтерів, а також визначила повноваження центрального органу виконавчої влади з державної політики у сфері волонтерської діяльності – Міністерства соціальної політики України. У червні 2015 р. набули чинності зміни до закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», що дозволили волонтерами отримувати статус інваліда війни і поширили дію цього закону на сім'ї волонтерів, що загинули чи зникли безвісти.

Висновки. Відзначення волонтерів державними та недержавними відзнаками і нагородами стало свідченням визнання ролі волонтерського руху у забезпеченні життєво важливих інтересів державотворення, забезпечення обороноздатності, його провідної місії у творенні підвалин громадянського суспільства й самоврядування в Україні.

1. Використання потенціалу громадянського суспільства для забезпечення національної безпеки України в умовах зовнішньої агресії. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1565/>

2. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналітична доповідь. – Київ: НІСД, 2015. – 27 с.

3. Розвиток громадянського суспільства України в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів / [В. Яблонський, О. Балакірєва, Т. Бельська та ін.]. – Київ: НІСД, 2016. – 32 с.

4. Общественно-политические настроения населения Украины. Блок 1: Политика. Рейтинги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://institute.gorshenin.ua/programs/researches/2652_obshchestvennopoliticheskie.html

5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://memorybook.org.ua/27/chubenko.htm>

6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://memorybook.org.ua/1/alehin.htm>

7. Подається за матеріалами сайту «Книга пам'яті полеглих за Україну» Національного військово-історичного музею.

8. «Син загинув у зоні АТО, а мене змушують довести це...» – мати бійця з Тернопільщини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ternopil.te.ua/syn-zahynuv-u-zoni-ato-mene-zmushuyut-dovesty-tse-maty-bijtsya-z-ternopilschyny/>

9. День пам'яті Володимира Юрченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://veterano.com.ua/rukh-veteraniv/heroiko-patriotychne-vykhovannia/4273-pershij-novij-rik-ne-z-sim-eyu-den-pam-yati-volodimira-yurchenka>

10. Братушак А. Герои не пропадают? Судьба сотен бойцов остается неизвестной [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2017/09/20/7155770/>

11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/pg/aerorozvidka/about/?ref=page_internal

12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://memorybook.org.ua/units/aero.htm>

13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1607-15/paran7#n7>

14. Орден «Народний Герой України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

15. *Донік Роман Вікторович* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

16. Рейтинг влиятельных женщин возглавили волонтеры [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://focus.ua/society/319776/>

Надійшла до редколегії 20.05.2018 р.

Vedeneev D., Turchak O.

VOLUNTEER MOVEMENT IN UKRAINE IN THE LATEST RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: RISKS OF WORK AND FORMS OF STATE AND PUBLIC RECOGNITION

The article deals with one of the most important problems of the modern history of Ukraine, particularly, with the development of the volunteer initiative of the Ukrainian public society. Russian-Ukrainian war on the east border united our nation in the fight against a single enemy not in a common way and gave a new impulse to the volunteer movement. Due to the volunteer initiatives at the very beginning of the war our state could avoid many economic and social difficulties in supporting its military forces. Various forms of the movement recognition (as state as public) in strengthening the defensive capacities of the country affirm the importance and significance of the volunteer movement. It is clarified and stressed on the risks of work which volunteers face in their generous and highly necessary activity.

Keywords: volunteer activity, volunteer organization, volunteer movement, public society, risks of work, forms of public and state recognition.